

CARTILE SATEANULUI ROMANU.

Descépta-te Romane!

Cartea XII.

Decemvre.

Anulu 1880.

N u t i u.

(Novela.)

Me intorceamu dintr'o caletoria.

La invitarea unui amicu me abaturi in comun'a Padurenii, unde densulu functioná cá preotu de mai multi ani.

Am avutu o primire din cele mai ospitale. Situatiunea comunei m'a multiamitu de totu. Cu deosebire mi-a placutu curatieni'a mare, ce am observatu cá se tine prin case. Ómenii frumosi si verdi cá stejariulu.

„Asia e frate?“ intrebà amicul meu, „se vede cá traimu la munte. Credi? asia m'am dedatu la satu, in câtu te asigur, cá n'asi schimbá cu orasiile vóstre. Traimu mai simplu, dar multiamita ceriului, suntemu indestuliti. Cu poporenii oi ducu fórte bine.“

„Si cine ti-a spusu cá prin orasie suntu ómenii atátu de fericiti, in câtu se fia justificata invidi'a, ce nutrescu satenii pentru orasieni? i-am reflectatu eu. Candu ai cautá dupa nemultiamire si seracia, te incredintiediú cá le gasesci in cetati intocma cá si la economii simplii de pe la sate, ba asiu potea dice: mai potentiata. Calici'a orasianului e calicia domnésca, care pârjolesce. Sateanulu lipsitu e dedatu cu seraci'a cá viermele in radecin'a hreanului si nu'si face atát'a bataia de capu. Alt'a e cu seraci'a domnésca. Acésta

trebuie ascunsa. Si se nu cređa sateanulu că toti coconasii si tóte coconitiile, câte le vede pe strada intiortionate si cu capulu pe susu, inplanta acasa man'a in bani, si ducu lumea alba. Nu! Pentru-că acestia, de cele mai multe ori, abia o tãrescu de pe o dî pe alt'a."

„Esti prea pessimistu fratióre, inse chiaru se'mi laudi orasiile vóstre, nimicu nu m'ar potea decide se abandone-diu locurile acestea."

La acestea, aruncundu ochii in curte, am inceputu a suride si arată-i spre carulu care intrá pe pórtã trasu de patru boi albi cá laptele si tiápeni cá ursii.

„Da," dise elu intielegëndu-me, „multi domnisiori de ai nostri ar mai dorí se aiba patru boi cu canaci in corne, de cátu se se caciulésca in tóta dio'a pe dinaintea mai mariloru, pentru câte unu osu de rosu. Inse fí siguru, că si noi satenii avem necasurile nóstre."

Erá se continuu conversarea cu amicul meu, candu deodata imi atrase atentiunea omulu, care intrase cu carulu cu boii. Me apropiu de ferésta si'lu observu mai deáprópe. Nu sciu cum simtiamu óre-care compatimire de densulu. Mi se parea că pe faci'a lui citescu o dorere profunda. L'am privitu lungu. Din vedere mi se parea trecutu preste 40 de ani. Avea o statura atletica, umeri lati, unu capu proportio-natu si perulu negru, ce'i atingea umeri, erá in contrastu evidentu cu faci'a-i palida si cu fruntea lui, pe care o brasdau doue cretie afunde. Ilu vedu că desprinde boii incetu si, fãra a dice o vorba, i-i manà la grajdu.

„Cine e omulu care a venitu cu carulu?" intrebai apoi, intorcãndu-me catra amicul meu.

„Nutiu," respunse acesta cu voce cam melancolica, „Nutiu, sermanulu!"

Cu această vră se începa vorb'a despre altu obiectu.

Că fulgerulu me sagetă ide'a, că Nutiu trebuie se aiba o istoria dorerósa. Aparitiunea lui . . . . compatimirea, ce mi-a inspiratu la prim'a vedere . . . . responsulu ce mi-a datu amiculu meu . . . éta o suma de cause, cari me faceau totu mai curiosu asupra sortii Nutiului.

„Ei bine,“ reapucaí firulu intreruptu, „cine e Nutiulu acesta? ce s'a intemplatu cu elu? de ce sermanulu Nutiu? Este vr'unu misteriu cu elu? a fostu avutu, si-acumu coprińsu de vreo patima, a ajunsu la seracia? ori, dóra va fi avutu vr'unu amoru nefericitu? spune'mi rogu-te, vreau se cunoscú sórtea sermanului Nutiu?“

„Ai dreptate,“ reflectă amiculu meu. „Nutiulu isi are istori'a sa. Nu e de locu inveseleitóre. Déca tocma vrei, voiú chiamá de séra pe nenea Vasile, servitoriulu tatalui meu, se ti-o povestésca.“

* * *

„Voru fi trecutu tocma diece ani la Sangeorgiu, domnule“ începú betranulu. Imi aducu aminte că astadi. Parintele tineru erá pe atunci la scóla. Intr'o dumineca sér'a totu tineretulu nostru isi petrecú la jocu pâna catra mediulu nop-tii in cas'a lui Simionu alu Petri din capulu satului.

„Flórea jucatóreloru erá Irin'a.

„Cine a vediutu odata pe Irin'a, trebuiá se'si pérdia mintile. Erá o copila, cum nu vedi astadi in satulu intregu. Façi'a ei erá că spum'a laptelui, busele că doi faguri de miere, ochii că doi lucéferi, mijloculu ti se parea trasu prin inelu. De mama remasé orfana la vârsta de siepte ani, si fu crescuta la o matusia a ei. Tatalu ei murise cu unu anu mai inainte. Dela parinti cari erau ómeni de frunte in satu, Irin'a mostenise că si ori-care féta de gasda.

„Serman'a, n'a avutu parte de avere.“

„O singura scadere 'i imputau unii, la care ea nu portá nici o vina.

„Mum'a Irinei, vorbiau betranele, cá ar fi fostu o strigóie, macaru cá eu potu dice, cá am cunoscut'o de o femeia pre cum se cade, harnica si muncitore, fàra parechia.

„Irin'a aducea multu cu dens'a.

„Copil'a dela fire erá fórté simtitóre. Ea sciá, ce credu ómenii despre muma-sa si, incrediuta óre-cum, cá acestea sunt numai scornituri reutatióse, se superá de mórte, candu'i pomenea cineva cátu pe departe despre credinti'a ast'a.

„Frumseti'a si avuti'a Irinei amutise gurile babeloru si toti junii mai de frunte se simtiau mandri, candu poteau glumí cu dens'a. Si ori-care s'ar fi tinutu norocosu, déca s'ar fi potutu numí barbatielulu Irinei.

„La câti (nu le) scapará calcâiele dupa ea!

„Irin'a la rondulu ei, nu erá sburdalnica cá alte copile; se aretá fórté retrasa, ceea ce facea pe multi feciori se crédia, cá anim'a ei trebue se fia legata.

„Iubia ea intr'adeveru?

„Erá iubita de cineva?

„Nu sciá nime.

„Nici chiaru femeile betrane.

„In sér'a de care am vorbitu, erá intre jucausi unulu, ja care totu satulu i dicea ciobanelulu.

„Multi ciobani erau in satulu nostru, cá si astadi, dar nici unulu nu erá bagatu in séma. Acest'a inca cá micutiu, erá unu baietielu dodoletiu, frumosielu si istetiu. Erá seracu, inse toti ilu placeau. Nu'i diceau altmintrea, de cátu ciobanelulu.

„Candu se aflá la jocu in sér'a numita, numai ciobanelu nu'i potea'i díce. Atunci erá fecioru de nouespreiece —

douedeci de ani, cu fația rumena, în cătu i-o poteai taiă
c'unu firu de peru.

„Cu tóte ăstea, numele i-a remasu: Ciobanelu.

„Joculu curgea neintreruptu: „de mana,“ „doi,“ „hora“
. . . unulu dupa altulu.

„Irin'a cu cine jucá mai multu?

„Cu ciobanelu.

„Ciobanelulu pe lângă cine se invertea mereu?

„Pe lângă Irin'a.

„Parechile jocau cá nebune.

„Feciorii isi sioptescu ceva la urechia. . . .

„Chiuiturile se pornescu cá plói'a, care de care mai
glumetie, în cătu de multe ori tóta cas'a resună de hohote.

„Saruta-me preutésa,
Cá pop'a s'a dusu de-a casa.

Suruta-me dascalitia,
Cá dascalu'i pe ulitia.“

Strigá unulu, ér' altulu:

„Buna mam'ai mai avutu,
Cá frumósă te-a facutu,
Cu ochi negrii de ochitu
Cu sprincene de-amagitu,
Cu gur'a de celuitu.“

Si apoi altulu:

„Catanireasiu cataní
De-ar fi pusíc'a de hemeiu
Regimentulu de femei.
„Pisícă bade pe lelea
N'ascepă se'ti dica ea.
Ea ar dice, ii rusíne.
Dac'o pisci i-i pare bine.“

„De-odata, cá prin farmecu, amutíra toti strigatorii si
indata se aude unu singuru chiuitoriu, cunosutu de celu
mai batjocorosu între fetiori:

Frundia verde iasomia,
Nu e ast'a bucuria?
Jóca slug'a satului
Cu fét'a bogatului,
Jóca joc'unu ciobanelu
Si strigóia lînga elu!"

„Tacere adênca erá. Ti se pareá cá cu totii se simtu vinovati de ceva.

„Atunci cei doi jucatori pasiescu inaintea feciorului, care 'ia batjocorit.

„Esti nedreptu Tódere," dise Irin'a, care schimbá feție de necajita. „Te rogu nu vatemá mortii, cari nu ti-au facutu nici unu reu."

„Ori iti iai vorb'a indereptu, ori e vai de angerulu teu, misielule," strigá ciobanelulu, ridicandu'si man'a musciulósa cá se lovésca pe nerusinatulu Tóderu.

„Ho, ho!" sarira atunci toti feciorii. Sin oi sunte'u aici. Are dreptate Tóderu. Satulu intregu scie cá mum'a Irinei a fostu strigóie. Si-apoi ea nu va fi mai buna cá muma-sa.

„Ciobanelulu incrunotá sprîncén'a de mania. Isi întórse odata ochii róta.

„Erá p'aci se se incaiere o lupta pe mórte pe viétia.

„Déca Irin'a dice cá muma-sa n'a fostu strigóie, se audí o voce, si are curagiu se mérga acum la mormentulu ei, se faca pe mormentu unu semnu, si déca nu i se va intemplá nimicu, vomu crede si noi, cá mã-sa a fostu femeiu cá alte femei.

„Bine, adaosera ceialalti. Se mérga. Atunci nu'i vomu mai aruncá nimicu.

„Irin'a se facú nevediuata.

„Dómne, totu me infioru.

„Blastematii de feciori sciau cá este aprópe Sangeorgiulu, candu strigóiele esu din morminte.

„Cum voiau se-si resbune asupra frumósei copile!

„Irin'a apucá drumulu cátra cintirimu, o luá pe din susu de biserica si ajungându la mormentu in dreptulu altariului, tresare de-odata.

„Fația în față vede o figură albă cu capul gol și brațele deschise. „Irina, sunt eu“ dise acest'a cu voce prefăcută.

„Irin'a lesină într'o clipă, dar înainte de a cădea la pământ, o spriginira brațele venjose ale ciobanelului. . . .

„A două di clopotele din turnulu bisericeii vesteau cu jale trecerea unui muritoriu din lumea acest'a, éra în a trei'a di Irin'a fù asiediata lângă mam'a ei.

„După mórtea Irinei ciobanelulu nu se mai ivi la jocu, nici printre ómeni nu se aretă unu anu de dile. Cine ar fi cutediatu inse a mai cercetá nóptea mormintele, ar fi potutu vedea în tóta sér'a o figură albă care mergea tînt'a la mormentulu Irinei și plangea că unu copilu.

„Bietulu ciobanelu, de câte-ori nu'i voru fi secatu lacrimelme în ochi!

„Au spusu socii lui, că dela inmormentarea Irinei nu l'au mai vediutu glumindu, ba nici nu mai voiá se vorbésca cu nime.

„Cātu e dio'a, cantă de jale în fluieru.

„Se dice că odata se aflá cu turm'a într'o poiana și cantă éra a jale. Deodata i se părù că vede umbr'a Irinei radicandu-se din tufe și venindu spre densulu.

„Vino, suntu eu, dise elu, radicandu'si manile în susu și amblá se prinda vedeni'a.

„Ast'a trecù.

„De alta-data se întórse pe la ojina cu turm'a la stâna, și imbraçiosíá oile care cum îi venea înainte, dicându: nu fugí Irina, eu sunt.

„A începutu a'i fi totu mai reu.

„Nu se potea apropiá nime de elu.

„Nebunisé.

Toem'a pe atunci sosisè parintele tineru dela sant'a teologia, că se se asiedie de preotu în satu. La sfatulu d-sale, ciobanelulu legatu, fù dusu la Sibiiu în casele smintitiloru, că se se vindece.

„Doui ani inchiati a siediutu ciobanelulu în Sibiiu.

„Dupa doi ani veni éra acasa, slabitu cá vai de elu,
dar la minte mai sanetosu.

„Din totu satulu numai unulu nu se feria acum de
densulu si avù indurare de elu, luandu'lu de servitoriu, e
tare muncitoriu astadi, nu vorbesce cu nime, inbetranesce
vedindu cu ochii si se topesce pe picioére.

„Satenii i dicu:

„Sermanulu Nutiu.“

Petra Petrescu.

Colinda.

Coborit'au, coboritu

— *Leru-i Domnulu!* —

Domnulu santu pe-acestu pamentu,

Se véda cá ce-au facutu

Domnii cu jobagii

Si avutii cu seracii . . .

Se luar' se dusera

Prin orasiu prin Viflaimu,

'N mijloculu orasiului

La cas'a bogatului,

Si 'n casa déca-au intratu

Din gura au cuventatu:

Gat'a-i prandiulu omu bogatu?

Prandiu-i gat'a nu-i de voi

E de mari boieri cá noi!

—

Se luar' se dusera

Prin orasiu prin Viflaimu,

In capulu orasiului

La cas'a seracului,

Gat'a-i prândiulu omu seracu?

Prândiu-i gat'a da-i puçinu

Haid' cu totii se-lu prândimu!

Cându Domnulu sântu cá prândia

Prândiu-'n mésa totu crescea.

—

Se luar' se dusera

Prin orasiu prin Viflaimu,

In capulu orasiului,

La pomutii raiului, —

Domnulu sântu din graiu graia:

Sûi Petre in estu meru dulce

Cautà Petre ce-i vedé!

Nu me tiené Dómne multu

Ca de ce vediu betrânescu, —

Vediu cas'a bogatului

In mijloculu iadului,

Pre din lontru-i vèruita,

Din afara-i resipita,

Pre marginea pragului

Totu cutite ascutite

Si palosie aramite.

—

Domnù-atunci a cuventatu

Sûi Petre pre est'alaltu

Si cautà ce-i vedé!

Tiene-me Dómne mai multu

Cà de ce vedu tinerescu,

Vedu cas'a seracului

In mijloculu raiului,

Pre din lontru-i zugravita

Din afara 'ntr'aurita

Inaintea pragului

Vedu fântân'a raiului

Cu apa de 'ntineritu

Sufiete de mantuitu.

O-'nchinamu spre sanatate

Si la sora si la frate!

—

Proprietariu, Editoru si Redactoru respundietoriu: Niculau Fekete-Negrutiu.

Gherla. Imprimaria „Georgiu Lazaru“ 1880.

